

Reciclatge comunista

Tres filòsofs –Antonio Negri, Alain Badiou i Slavoj Zizek– competeixen per renovar l'ideari comunista. Però als Països Catalans l'esquerra tria uns altres camins.

El filòsof més perillós d'occident

EL TEMPS

Enmig d'una crisi capitalista, la subcultura occidental va redescobrint el comunisme. N'és protagonista el filòsof Slavoj Zizek, que mescla el marxisme amb la cultura popular i la psicoanàlisi. Les seues aparicions ofereixen una comèdia per a l'avantguarda d'esquerres radical.

Són les cinc del matí d'un divendres, Slavoj Zizek és de camí a la conferència sobre "La idea del comunisme", viatjant de Ljubljana a Berlín, via Zuric. L'irrita que siga Alain Badiou, el maoista francès, qui en faça la presentació. A més, es pregunta si és cert que Toni –Antonio Negri, un antic simpatitzant del grup terrorista de les Brigades Roges– tam-

bé hi assistirà, malgrat que sempre es discuteix amb Alain. Quan parlarà Negri? Sobre què ho farà? I, sobretot, per què no el n'han informat a ell, Slavoj Zizek?

Tanmateix, Zizek no té temps per a perdre rumiant sobre aquestes molèsties menors. Ha dut munts de notes que ara ha de fer servir per escriure una presentació d'una hora i mitja durant

els dos vols. Unes poques notes sobre Marx, moltes sobre Hegel, unes poques sobre la *hipòtesi comunista* de Badiou (que creu que pot criticar un poc) i unes poques sobre el concepte de Negri de la *multitud* (que podria criticar moltíssim). I no les troba. Però tant li fa, perquè té moltes idees que senzillament empenyen per sortir. Ha dut una samarreta de més per a l'endemà o per l'endemà passat. Fa calor a Ljubljana, fins i tot a aquestes hores. Zizek ja sua. La conferència sobre el comunisme comença d'ací a poques hores.

Els tres grans, els grans pensadors de la nova esquerra, pronunciaran un discurs durant aquest esdeveniment, celebrat al teatre Volksbühne ('teatre del poble') de Berlín, un cap de setmana de final de juny. Antonio Negri, un italià de quasi vuitanta anys, és un ex-presoner polític i autor d'*Imperi*, el *best-seller* neomarxista més conegut dels deu darrers anys; Alain Badiou és professor de filosofia a París, té poc més de setanta anys, és molt abstracte, maoista i universalista, i busca una nova *hipòtesi comunista*; i Zizek, un psicoanalista eslovè de poc més de seixanta anys, que ensenya filosofia a Ljubljana i és professor visitant a Londres i a Saas-Fee, Suïssa, l'"Elvis de la teoria de la cultura" (com s'hi refereixen en un film). Un dels seus opositors més aferrissats una vegada l'anomenà "el filòsof més perillós d'occident". No pretenia ser un compliment, que és precisament la raó per què a Zizek li agrada tant el malnom.

Tots tres són intel·lectuals, però també són *stars*, com els existencialistes Jean-Paul Sartre, Albert Camus i, més recentment, els postestructuralistes Michel Foucault, Gilles Deleuze i Jacques Derrida. Tanmateix, des de la gran popularitat dels estructuralistes, ara fa gairebé vint anys, aquesta posició havia estat desocupada, amb la possible excepció de Bernard Henri-Lévy, que Zizek menysprea, principalment per la tendència a ensenyar massa pèl del pit.

Zizek escriu pels descosits. Al llit, sota el pòster de Stalin, no sembla l'hiperactiu que és capaç d'escriure 700 pàgines sobre Hegel durant els viatges amb avió dels darrers mesos.

Va ser Negri qui va reviuire la teoria radical d'esquerres ara fa deu anys. El socialisme del bloc de l'est havia fracassat i el politòleg Francis Fukuyama havia proclamat l'eterna victòria del capitalisme i, alhora, "la fi de la història". Aleshores va arribar Negri. Era versat en teoria, però també es preocupava moltíssim per la lluita de classes. Havia estat a la presó perquè les autoritats van creure que era el cap de les Brigades Roges. Michael Hardt, un professor de literatura americana, el va ajudar a resumir les seues idees en tres llibres. Es van convertir en *best-sellers* a tot el món. El primer fou el de més èxit: *Imperi*, una mena de Bíblia maoista per a una esquerra jove, *hippy* i anti-G8.

Zizek, Badiou i Negri es coneixen des de fa molts anys. De vegades treballen plegats, però tenen més tirada a observar allò que fan els altres, allò que diuen o sobre què escriuen, encara que és molt probable que no llegeixen els llibres dels altres. Segons Žižek i Badiou, Negri no és prou distant i està massa interessat per la lluita de

Per a Antonio Negri, Zizek publica tants llibres que és probable que ni tan sols ell tinga temps de llegir-los

classes. Per a Negri, Badiou és massa rar i Zizek publica tants llibres que és probable que ni tan sols ell tinga temps de llegir-los tots.

La nova 'hipòtesi comunista'. A la vesprada, Zizek seu a primera fila en una gran sala del Volksbühne, obligat a guardar silenci durant una hora. Té moltes virtuts, però no pas la de romandre en silenci. Al costat de la cadira hi ha una bossa de plàstic amb tot allò que necessita per als tres dies que dura la conferència. La sala és plena, i alguns dels quasi mil assistents seuen als graons. És gent jove, la majoria de

Soldats de l'Exèrcit Roig a Leningrad el 1933.

menys de trenta anys, un panòptic de subcultures d'esquerres. Alguns van vestits com Brecht, alguns altres com Sartre i molts sembla que facen una excursió pel sud-est d'Àsia, només amb una motxilla, i a punt de fer malabars de foc. Tots duen auriculars per a poder sentir les traduccions simultànies de la presentació de Badiou en francès, de Negri en italià i de Žižek i més oradors en un anglès amb un fort accent. Žižek, que parla amb fluïdesa sis llengües, és l'únic que no duu auriculars.

La majoria de les presentacions són prou difícils d'entendre en la llengua original. Amb la traducció simultània

Els enemics de Zizek diuen que encobreix el totalitarisme amb la cultura popular.

es tornen totalment intel·ligibles. La finalitat no és trobar respostes fàcils o concretes, fàcilment disponibles als partits d'esquerres o als sindicats. La conferència tampoc no tracta sobre mirar endarrere en la història, en el llòbrec segle XX, amb les catàstrofes que van ocórrer en nom del comunisme i els més de trenta milions de persones que van ser assassinades sota Stalin i Pol Pot; els camps de treball, els estats policíacs. Aquesta conferència és sobre teoria. És sobre una nova *hipòtesi comunista*, com l'anomena Badiou, sobre l'universalisme, el subdit en la història, els esdeveniments

vertaders, Hegel i la psicoanàlisi després de Jacques Lacan.

La paraula *comunisme* és estampada en lletres grans a la teulada del teatre de la plaça de Rosa Luxemburg. Però què hi fa tota aquesta gent, ací? A fora, als carrers de Berlín, ha arribat, per fi, l'estiu. Els assistents també podrien estar bevent una cervesa i mirant un dels partits de la copa del món de futbol que s'emeten en pantalles gegants.

Filòsofs estrelles del pop. Uns vint anys després de la fi provisional de l'experiment comunista, i exacta-

ment 21 mesos després d'haver-se quasi ensorrat l'*statu quo* del capitalisme, hi ha, aparentment, unes noves ànsies, no pas de política d'esquerres, sinó de teoria d'esquerres. Com més urgents es tornen els problemes pràctics, com més es cansa la nostra democràcia, com més s'encamina l'euro cap a la fallida i com més i més incontrolables es tornen els bancs, més abstractes esdevenen la recerca de la veritat i la pràctica de la filosofia.

Karl Heinz Bohrer escriu a l'últim exemplar de la revista alemanya *Merkur* que la filosofia ja no mou la societat de la mateixa manera que ho

feia a final dels anys 60. Doncs el pensament ha canviat aquestes darreres dècades. La filosofia s'ha transformat en crítica cultural, més assagística, més volàtil, més anecdòtica i més literària, a la manera dels filòsofs francesos Deleuze, Foucault, i Roland Barthes, i de gent com Peter Sloterdijk.

Aquesta teoria també ha de ser constantment *sexy*. Ha d'entretenir, provocar i s'ha de poder citar amb facilitat en forma de frase sucosa, ha de ser físicament palpable com la música rock. Žižek ens dona tot això. Hom podria dir que ha reinventat la professió. Alguns dirien que l'ha profanada.

Badiou fa la presentació i Žižek, assegut a la primera fila, amb prou feines pot quedar-se al seient. Mou els llavis com si fera la conferència ell mateix. Badiou és un senyor gran afable i ben vestit. No sembla un enemic de l'estat, sinó, més aviat, un pensionista despreocupat de l'Alemanya de l'est. Negri, que també és assegut a l'escenari, sembla el pol oposat de Badiou. Sembla demacrat, com si acabara d'eixir de la presó fa poc, i no pas fa deu anys. Badiou cita Mao a la seua introducció: "Ser resolut, no témer cap sacrifici i superar totes les dificultats per a conquerir la victòria."

I mentre l'auditori sembla preparat per a horroritzar-se, Žižek, en canvi, interromp Badiou per citar Samuel Beckett: "Intenta-ho una altra vegada. Fracassa una altra vegada. Fracassa millor." Riu i mira al voltant per veure si riu ningú més.

Pot parlar més de pressa que no pensa. És com un martell pneumàtic. Ha publicat més de cinquanta llibres, que han estat traduïts a més de vint idiomes. El llibre més recent, *Living in the End Times*, és un tractat de 400 pàgines sobre la desaparició de la democràcia liberal.

Fa més de 200 conferències l'any i ha estat professor visitant a les universitats d'elit dels EUA. Fa poc va pronunciar un discurs davant de 2.000 persones a Buenos Aires. Hi ha dos documentals sobre ell i un altre on interpreta films des d'un punt de vista psicoanalític, mentre viatja per mar en una llanxa de motor. Hi ha samarretes de Žižek, enregistraments de Žižek, un club de Žižek i un diari internacional de Žižek.

L'estalinisme és reivindicat per alguns russos nostàlgics. Per Moscou, fa mesos, s'hi movia

El seu repertori és una mescla de la psicoanàlisi lacaniana i la filosofia idealista de Hegel –de l'anàlisi de films, la crítica de la democràcia, el capitalisme i la ideologia, i un marxisme ocasionalment autoritari aparellat amb observacions quotidianes. Explica l'essència ontològica dels alemanys, els francesos i els americans segons els seus hàbits al lavabo i la relació resultant amb els seus excrements, i generalment respon a les crítiques amb un alegre "fes-te fotre!" –pronunciat amb consonants eslaves fortes. Als col·legues que valora, però que defensen teories contràries a la seua els diu que haurien de preparar-se per entrar

al gulag quan ell arribe al poder. Li agrada l'esgarrifança que provoca la paraula *gulag*.

"Prenem com a exemple el meu amic Peter, el punyeter Sloterdijk. Em cau molt bé, però òbviament l'haurem d'enviar al gulag. Hi tindrà una posició un poc millor. Potser podria treballar-hi de cuiner."

Hom podria dir que és divertit, especialment de la manera en què ho diu Žižek, exagerant-ho i emfasitzant-ho. Això no obstant, hom també podria pensar en els més de trenta milions de persones que van morir víctimes del terror soviètic. Aquells que troben divertits els comentaris de Žižek també

aquest bus informatiu, amb la cara de Stalin.

podrien fer acudits sobre els camps de concentració.

“Sabeu què?”, respon Zizek a aquestes crítiques: “Els millors films sobre l’holocaust i els més impressionats són comèdies.”

Dos pòsters de Stalin. A Zizek li agrada corregir punts de vista precisament quan el contrari és allò que es considera correcte. Ho anomena *observació contraintuitiva*. La seua manera de pensament preferida és la paradoxa. Fent servir les facultats psicoanalítiques, prova de demostrar que la democràcia liberal manipula la gent. Una de les seues famoses observacions

quotidianes sobre aquesta qüestió té relació amb els botons que es fan servir per tancar la porta dels ascensors. Ha descobert que són placebos. Les portes no es tanquen un segon més ràpidament quan hom prem el botó, però tampoc no cal. N’hi ha prou que la persona que prem el botó tinga la il·lusió que pot influir en alguna cosa. La màquina il·lusòria política que s’anomena a ella mateixa *democràcia occidental* funciona exactament de la mateixa manera, afirma Zizek.

Els seus detractors l’acusen de lluitar contra la democràcia liberal i de voler reemplaçar-la amb el marxisme autoritari, fins i tot l’estalinisme. Afirmen

que és especialment perillós perquè encobreix el totalitarisme amb la cultura popular. La caràtula del seu llibre *En defensa de les causes perdudes* representa una guillotina, el símbol del terror d’esquerres decretat des de dalt –“un terror bo”, tal com l’ha anomenat Zizek. L’editorial Suhrkamp va eliminar algunes pàgines de l’edició alemanya del llibre que, segons que hom ha informat, jugaven amb el totalitarisme.

Hi ha dos pòsters de Josef Stalin a la paret de l’apartament de Zizek, en un edifici nou al centre de Ljubljana. “No vol dir res! Només és una broma”, exclama Zizek ràpidament. Afirma que llevaria els pòsters de Stalin de la paret si ofengueren les visites. I diu que està fart que el caracteritzen d’estalinista. Fa poques setmanes el van criticar amb duresa a publicacions com ara la revista nord-americana liberal –de tendència esquerrana– *The New Republic*, l’alemanya *Merkur* i el setmanari alemany *Die Zeit*. Les crítiques diuen que les idees de Zizek sobre el comunisme ignoren la història i no són prou serioses, i que la seua teoria de la revolució és completament feixista. Ara, fins i tot ha estat acusat, una vegada més, d’antisemitisme. Fins i tot Suhrkamp va decidir de no publicar alguns dels seus escrits, tot argumentant que podrien ser interpretats –maliciosament– d’antisemítics. Aquestes acusacions són oprobioses, però Zizek sap que no és del tot innocent. Perforar, punxar i qüestionar constantment és realment subversiu, però de vegades això el fa tornar extremadament vulnerable. Explica que els qui l’ataquen d’aquesta manera rarament han comprès els seus pensaments.

Per a Zizek, la filosofia vol dir pensar fora dels límits. Quan els nord-americans liberals d’esquerres l’acusen de trobar motius per a una nova dictadura d’esquerres, Zizek remarca que va ser ell, i no ells, qui va viure en el règim de Tito (ex-dictador iugoslau Josip) i que, quan era un professor jove, no podia treballar a l’ensenyament.

L’intel·lectual itinerant. L’apartament d’uns 183 metres quadrats de Zizek fa tenir la impressió que Tito encara és al poder. Consta de tres

A dalt, Zizek amb Alain Badiou en un descans del debat sobre “La idea del comunisme”. A sota, l’italià Antonio Negri en un moment de la seua intervenció al mateix fòrum.

habitacions i és moblat despreocupadament. A la paret que hi ha sobre el sofà hi ha un pòster d’una exhibició de Mark Rothko en colors de l’era soviètica; altrament, el mobiliari consta d’un prestatge de DVD, prestatges per a llibres, muntanyes de *legos* de *Star Wars* i la bugada, que guarda als armaris de la cuina. Serveix te gelat en tasses de Disney.

Viu sol a l’apartament, tret de quan el seu fill del segon matrimoni es queda amb ell. També té un fill del primer matrimoni. La seua darrera muller va ser una model de llenceria argentina, trenta anys més jove, filla d’un estudi-

ant de Lacan, que irònicament, es diu Analia.

Zizek duu uns texans i una samarreta, sandàlies blaves de l’hotel Adlon de Berlín i mitjons de la classe *business* de Lufthansa. “No he comprat mitjons des de fa anys”, explica. Es queda als millors hotels i acaba de tornar d’un viatge a la Xina i Los Angeles. A la Xina va parlar de Mao i de Richard Wagner a Los Angeles. Els xinesos l’havien convidat a causa del seu estatus de líder del pensament comunista, però no creu que entenguen les seues teories.

“Els idiotes han traduït deu dels meus llibres”, explica Zizek. Els van

traduir com a poesia, no com una obra política i filosòfica. Els traductors, teòricament, no havien sentit parlar mai de Hegel i en realitat no tenien ni idea de què traduïen. Per resoldre aquestes deficiències, van intentar que les seues paraules sonaren atractives.

Al principi, l’experiència de conèixer Zizek és fascinant per a tothom (durant la primera hora); més tard, frustrant (és impossible de trobar les paraules) i, al final, catàrtica (eventualment, la conversa s’acaba). Zizek comença a parlar els primers segons i, en el seu cas, *parlar* significa cridar, gesticular, escopir i suar. Té un defecte de parla conegut com a estigmatisme, i quan pronuncia la lletra *essa* sona com la manxa d’una bicicleta. Normalment, comença el discurs amb la paraula “Sabíeu...”, i després salta de tema en tema, com una màquina pensadora que hom ha omplert de monedes i des d’aleshores no para d’escopir paraules.

Bateria buida. Zizek ha creat un caràcter fictici. Les seues aparicions i actuacions són una mescla intermèdia entre art i comèdia. Afirmar que vol deixar les actuacions de comèdies i que vol fer una conferència seriosa a Berlín, la major part sobre Georg Wilhelm Friedrich Hegel, el tema del seu nou llibre. Diu que ja n’ha escrit 700 pàgines. Una persona normal, tardaria deu anys a escriure 700 pàgines sobre el qui potser ha estat el pensador més complicat de la història de la filosofia. Zizek va escriure aquestes 700 pàgines mentre viatjava amb avió els darrers mesos.

Un esdeveniment reconfortant arriba exactament després de tres hores de discurs de Zizek. De sobte, la bateria sembla que s’ha esgotat, i la màquina s’atura. Zizek té diabetis. El seu sucre a la sang és massa alt, explica, o potser massa baix. Els símptomes semblen particularment severos en aquest moment. Tanmateix, Slavoj Zizek no seria Slavoj Zizek si descriguera aquest esdeveniment en termes tan banals. En comptes d’això diu: “Ja veieu, la diabetis ja s’ha convertit en un sistema que es perpetua a ell mateix, completament independent d’influències externes! Fa allò que vol. I ara he d’anar a dormir.”

De camí a Berlín, Zizek no ha pogut muntar el seu discurs a l’avió, com

esperava. Mentre l'orador que el precedeix al Volksbühne, un turc de baixa estatura amb cabells i barba llargs, encara parla, Zizek canvia papers d'un munt a un altre, buscant, anotant coses i llegint les notes frenèticament. Els cabells se li agafen al front; Zizek no únicament sua quan parla, sinó també mentre pensa.

És el segon dia de la conferència i fins ara Zizek s'ha hagut d'accontentar simplement a fer preguntes als oradors. Ara ataca Antonio Negri, que el dia abans havia acusat Zizek i Badiou de descurar la lluita de classes. La teoria de Negri de la *multitud*, és a dir, el concepte d'un subjecte revolucionari que veu coses en comú en les diferències entre els individus, assumeix que el difunt capitalisme es va eliminar i que açò només és el començament d'una situació revolucionària. Açò és quelcom massa concret i pragmàtic per a Zizek i Badiou. Zizek s'arma amb el concepte de la totalitat de Hegel, amb el concepte de veritat de Plató i el concepte d'esdeveniment de Heidegger. Argumenta que hom no té cap necessitat de ser fora de l'estat per abolir-lo, sinó que Negri roman dins el sistema, raó per la qual la seua *multitud* no podrà començar mai una revolució.

Negri, arrugant el front estireganyat, reacciona irritat. Zizek, diu, ha perdut el subjecte revolucionari, però sense subjecte revolucionari no pot haver-hi resistència. Badiou observa la discussió amb la cara d'una tortuga vella, com si es preguntara a quin dels dos li agradaria enviar primer a un camp de treball. El moderador li pregunta si li agradaria comentar res. Badiou rebutja la pregunta, mostra un somriure de llop, i diu que voldrà comentar sobre Negri, i potser sobre Zizek també, l'endemà. Sembla un amenaça.

Al final de la conferència de Zizek, un membre de l'auditori fa una pregunta complicada i intel·ligible. "És una bona pregunta", respon Zizek, i continua parlant de Hegel. La resposta no té res a veure amb la pregunta, que, al mateix temps, no té res a veure amb la conferència. El joc podria continuar sense fi en la mateixa línia. De sobte, Zizek deixa caure la màscara i interromp la conferència sobre Hegel. "D'acord! És igual. Com ja he dit abans és una bona pregunta. I la veritat és que

EL TEMPS

Zizek barreja la psicoanàlisi lacaniana i la filosofia idealista de Hegel.

no tinc cap resposta. De fet, aquest raonament dens era també un intent d'encobrir aquest fet!" L'audiència sembla agraïda ara que Zizek ha dit que està bé que hom admeta que no entén alguna cosa i que no té ni idea d'allò de què es parla. Zizek també ho fa.

"Sé que la gent sovint pensa que sóc un idiota", comenta aqueixa mateixa tarda, "aquell leninista nostàlgic". "Però no sóc boig. Sóc molt més modest i molt més pessimista."

Per què pessimista? De fet, no resulta absurd assumir que el capitalisme i la democràcia han arribat a un carreró sense sortida. "Això és cert," afirma Zizek; "tanmateix, pense que l'esquerra, tràgicament, és desproveïda d'una visió perquè la prenguen amb serietat. Tots nosaltres desitgem una revolució real! Tanmateix, ha tingut lloc molt lluny; preferiblement a Cuba, el Vietnam, la Xina o Nicaragua. L'avantatge d'això és que ens permet de continuar ací amb les nostres professions". Acaba la conferència dient que és hora de tornar a l'hotel –i afegeix: "Ja ho sabeu, la diabetis."

El dissabte de vesprada, mentre el partit de la copa del món dels EUA contra Ghana és a la pròrroga, Zizek torna a cridar. Sembla emocionat. "Heu vist el meu enfrontament amb Negri avui? Increïble! De què parla? El capitalisme tardà s'elimina ell mateix?"

Zizek explica que la revolució no pot funcionar mai sense una autoritat, sense control, i que aquest va ser el cas durant la Revolució Francesa i amb els jacobins.

Fa una pausa. Zizek rarament fa una pausa quan parla, perquè el fa sentir cohibit durant un instant. Finalment, diu que l'assumpte sobre l'estat i la revolució li recorda les dones. "És impossible de viure amb elles, però més impossible encara de viure sense elles."

Sembla que és a punt de tornar a enfurismar-se, però just quan la màquina agafa embranzida s'interromp tot de sobte. "Vaja, val més que ho deixem estar. Ja ens veurem demà, amic!"

Philipp Oehmke

Traducció de Blanca Juan